

Ὅμιλία 25η

(Αποκ. 4, 5-11)

Τὰ τέσσερα ζῶα. Ὁ ὕμνος τῶν τεσσάρων ζώων.

Ὁ ὕμνος τῶν εἴκοσι τεσσάρων πρεσβυτέρων.

Καὶ ἐκ τοῦ θρόνου ἐκπορεύονται ἀστραπαὶ καὶ φωναὶ καὶ βρονταί.»¹

Μέχρι τήν προηγούμενη περιγραφή πού μᾶς ἔκανε ὁ ἱερός εὐαγγελιστής Ἰωάννης, ἀγαπητοί μου, τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ τῶν εἴκοσιτεσσάρων πρεσβυτέρων, τῶν καθημένων ἐπὶ θρόνων κύκλω τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, εἴχαμε αἰσθανθεῖ μία στατικότητα τῆς περιγραφόμενης εἰκόνας, μία ἀκινησία. Μέ τήν συμπλήρωση ὅμως τοῦ 4ου κεφαλαίου, πού θά ἔχουμε στή συνέχεια, ἀλλά προπαντός καί κυρίως μέ τήν συμπλήρωση τοῦ 5ου κεφαλαίου, αἰσθανόμαστε μία φοβερή δυναμικότητα· αἰσθανόμαστε ὅτι ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ καί ἡ πυρπολούμενη κορυφή τοῦ Σινᾶ ταυτίζονται!² Ἡ ὅλη περιγραφή ἐξαγγέλλει αὐτό τό ἀπροσπέλαστο

1. Ἀποκ. 4, 5.

2. Βλ. Ἔξοδ. 19, 16. 20, 18. *Μέ φωνές, ἀστραπές καί βροντές παρέδωκε τόν νόμο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης στό Σινᾶ ὁ Θεός. Καί ἐκεῖ μέν ὁ λαός εἶχε κυριευθεῖ ἀπό φόβο καί τρόμο. Ἐδῶ ὅμως οἱ εἴκοσι τέσσερις πρεσβύτεροι εἶναι κυριευμένοι ἀπό ἱερό δέος καί βαθύτατο σεβασμό πρὸς τόν Θεό.* (Ν. Βασιλειάδης, σ. 178)

μεγαλεῖο τοῦ Παντοκράτορος Θεοῦ.³

«Καὶ ἑπτὰ λαμπάδες πυρὸς καιόμεναι ἐνώπιον τοῦ θρόνου, αἱ εἰσι τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ.»⁴ Καὶ μπροστά ἀπὸ τὸν θρόνο ὑπῆρχαν ἑπτὰ λαμπάδες, ἑπτὰ λυχνίες, οἱ ὁποῖες ἔκαιγαν ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ.

Ἦδη ὁ ἱερός Εὐαγγελιστὴς ἀναφέρθηκε ἐμμέσως στήν εἰκόνα τῶν ἑπτὰ λαμπάδων τῶν καιομένων πρὸ τοῦ θρόνου, οἱ ὁποῖες συμβολίζουν τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἐκεῖ, στίς ἑπτὰ ἐπιστολές, βλέπουμε νὰ ἀπευθύνει τὸν χαιρετισμό ὁ Ἰησοῦς Χριστός ὁ δεδοξα-σμένος, ὁ ὑπέρχρονος πιά, ὁ ὑπέρ-ἱστορικός Ἰησοῦς.⁵

Ἀλλὰ καὶ στὸ προοίμιο τοῦ ὅλου βιβλίου του ὁ εὐ-αγγελιστὴς Ἰωάννης γράφει: «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, καὶ ἀπὸ τῶν ἑπτὰ πνευμάτων ἃ ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ»⁶. Δηλαδή: Χάρη σ' ἐσᾶς καὶ εἰρήνη ἀπὸ τὸν Θεό –Αὐτόν πού ὑπάρχει, Αὐτόν πού ὑπῆρχε καὶ Αὐτόν πού ἔρχε-ται– καὶ ἀπὸ τὰ ἑπτὰ πνεύματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐνώπι-ον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ.

Τὰ ἑπτὰ πνεύματα, πού ἀναφέρονται ἐκεῖ, ἐδῶ τώ-ρα εἰκονίζονται μέ ἑπτὰ καιόμενες λαμπάδες. Πρόκει-ται περὶ τοῦ ἑνός καὶ ἐνιαίου Ἁγίου Πνεύματος τοῦ

3. «Τὸ δὲ ἐκπορεύεσθαι τοῦ θρόνου ἀστραπὰς καὶ φωνὰς βρον-τῶν, τὸ φοβερὸν αἰνιττεται πάλιν τοῦ Θεοῦ· τὸ γὰρ θεῖον κάλλος οὐκ ἐν διαχύσει τινὶ καὶ ἡδονῇ τέρψεως τὴν εὐφροσύνην ἔχει, ἀλλ' ἐν τῷ μετὰ θαύματος φοβερῷ.» (Οἰκουμένιος, σ. 18) Πρβλ. γνωμικό Μενάνδρου, «ἔστι δίκης ὀφθαλμός, ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ».

4. Ἀποκ. 4, 5.

5. Βλ. Ἀποκ. 3, 1.

6. Ἀποκ. 1, 4.

Θεοῦ, τοῦ τρίτου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος. Γι' αὐτό καί ὁ ὅλος χαιρετισμός πού ἔχει στό προοίμιο τοῦ βιβλίου του ὁ Εὐαγγελιστής δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ὁ χαιρετισμός ἀπό τόν Ἅγιο Τριαδικό Θεό. Ἀναφέρει πρῶτα τόν Πατέρα, μετά τό Ἅγιο Πνεῦμα, καί στό τέλος τόν Υἱό, γιά τήν ἀνάδειξη τοῦ προσώπου του. Ἐπειδή τά παρακάτω ἀναφέρονται στόν Υἱό, γι' αὐτό καί ἀφῆνει τό πρόσωπο τοῦ Υἱοῦ τελευταῖο.

Τό Πνεῦμα τό Ἅγιο ἐδῶ ἐμφανίζεται μέ τήν εἰκόνα, μέ τήν μορφή τῶν *ἑπτὰ καιομένων λαμπάδων*. Καί εἶναι φανερό ὅτι ἀναφέρεται στίς ποικίλες ἐνεργεῖες καί ἐκδηλώσεις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· διότι ὁ ἀριθμός *ἑπτὰ* συμβολίζει τήν ὁλότητα ἀλλά καί τίς πολλές ἐνεργεῖες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐνῶ Αὐτό εἶναι ἓνα.⁷ Δέν μερίζεται τό Ἅγιο Πνεῦμα –τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι ἓνα– ἀλλά τά χαρίσματα μερίζονται. Καί γιά τήν ἔκφραση τοῦ μερισμοῦ τῶν χαρισμάτων –ἢ τῶν ἐνεργειῶν– τό ἴδιο εἶναι– ἐμφανίζεται μέ τήν εἰκόνα τῶν *ἑπτὰ καιομένων λαμπάδων*.

Ἀλλά, μέ τήν εἰκόνα αὐτῶν τῶν *καιομένων λαμπάδων*, φανερόνεται ἀκόμα τό *διεισδυτικόν τοῦ ὅμματος* τοῦ Θεοῦ, ὅτι ὁ Θεός βλέπει τά πάντα!⁸

«Καί ἐνώπιον τοῦ θρόνου ὡς θάλασσα ὑάλινη, ὁμοία κρυστάλλῳ.»⁹ Μπροστά στόν θρόνο ὑπῆρχε κάτι πού ἔμοιαζε μέ θάλασσα γυάλινη –δέν ἦταν ὅμως θάλασσα– καί ἡ ὁποία ἦταν σάν κρυστάλλο.

7. Βλ. π. Ἀθανασίου Μυτιληναίου, *Ἡ Ἀποκάλυψις*, Τόμος Α', Ὁμιλία 3η, ἐκδ. Ἱ. Μ. Κομνηνείου, Στόμιον 2023, ὑποσ. 41.

8. Βλ. Π. Μπρασιώτη, σ. 120, καί ὁ.π. Ὁμιλία 8η, σ. 245-246.

9. *Ἀποκ.* 4, 6.

Πολύ συχνά στίς περιγραφές του ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης θά μᾶς λέει ἐκεῖνο τὸ ὅμοιος, τὸ σάν καί τὰ λοιπά, πού δείχνει ὅτι ὅλα αὐτά δέν εἶναι παρὰ μιὰ προσπάθεια νά δοθεῖ μιὰ εἰκόνα κάποιας πραγματικότητος, ἔστω καί πίσω ἀπὸ αὐτές τίς ὁμοιώσεις.

Αὐτὴ ἡ γνάλινη θάλασσα πού μοιάζει μέ κρύσταλλο, ἀφοῦ βρίσκεται μπροστά ἀπὸ τὸν θρόνο, θά λέγαμε ὅτι εἶναι τὸ πάτωμα τοῦ ὅλου σκηνηκοῦ. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ πάτωμα βρίσκεται ὁ θρόνος τοῦ καθημένου καί οἱ θρόνοι τῶν εἴκοσι τεσσάρων πρεσβυτέρων, πού εἶναι γύρω ἀπὸ τὸν θρόνο τοῦ καθημένου.

Ἀλλά, ἐάν αὐτὴ ἡ σάν θάλασσα καί κρύσταλλο κατασκευὴ εἶναι τὸ πάτωμα, ταυτοχρόνως μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὅτι εἶναι καί ἡ ὀροφὴ τῆς γῆς. Διότι, ἂν ὅλα αὐτά λαμβάνουν χώρα στὸν οὐρανό, τότε προφανῶς ἔχουν ἓνα χώρισμα, ἓνα πάτωμα. Κι αὐτὸ τὸ πάτωμα εἶναι αὐτὸ πού βλέπει τώρα ὁ ἅγιος Ἰωάννης, τὸ ὁποῖο γιὰ μᾶς ἐδῶ, γιὰ ἓναν παρατηρητὴ ἐπὶ τῆς γῆς, εἶναι ἡ ὀροφή.¹⁰

Προσέξτε! Θά σᾶς παρακαλέσω πάρα πολύ, ὄχι μόνο γιὰ τὸ σημερινό μάθημα, ἀλλὰ καί γιὰ κάθε μάθημα πού θά κάνουμε στὸ βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως, μὴ τυχόν κανεῖς ἐκλάβει αὐτά κατὰ γράμμα. Θά τὸ παρακαλέσω πάρα πολύ. Εἶναι εἰκόνες. Καί εἶναι εἰκόνες γιατί εἶναι ἀδύνατον νά παρουσιαστεῖ ἡ πραγματικότητα. Ἄν μποροῦσε νά εἰπωθεῖ, νά ἀναφερθεῖ, νά παρου-

10. Γιὰ τὸν Ἀρέθα, ἡ θάλασσα συμβολίζει «τὸ ἄπειρον καὶ ἀνείκαστον πλῆθος τῶν κυκλούντων θείων δυνάμεων τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ» (Δαν. 7, 10), ἐνῶ εἶναι γνάλινη καί κρυσταλλοειδὴς γιατί συμβολίζει «τὴν διαύγειαν τῶν ἀσωμάτων φύσεων» (σ. 569, 572).

σιαστεῖ ἡ πραγματικότητα, τότε δέν θά ἔλεγε ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐκεῖνο τό «οὐκ ἔξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι»¹¹, δέν εἶναι δυνατόν νά εἰπωθοῦν. Αὐτά τά πράγματα εἶναι ἀνέκφραστα, εἶναι ἀπροσπέλαστα, ἀπρόσιτα. Δέν μποροῦμε τίποτα νά ποῦμε, τίποτα... οὔτε νά σκεφθοῦμε τί ἀκριβῶς εἶναι ὅλα αὐτά στήν πραγματικότητα, κι ἔτσι ἐμφανίζονται μόνο ὡς εἰκόνες. Γι' αὐτό, παρακαλῶ, μή δεχθεῖ κανεῖς αὐτά μέ κάποια ἀπλοϊκότητα, ὅτι πράγματι εἶναι ὀροφές, πατώματα, θρόνοι... Προσοχή, γιατί θά παρανοήσει πολύ σοβαρά τό ὅλο θέμα.

Ἀλλά αὐτό τό διάμεσο, τό διαχωριστικό, αὐτό τό πάτωμα-ὀροφή εἶναι διαφανές, καί σημαίνει ὅτι ἀπό ἐκεῖ μπορεῖ νά ἐποπτεύει ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου, νά βλέπει ὅ,τι ὑπάρχει κάτω ἀπό αὐτό. Δηλαδή εἶναι μιά πολύ ἐκφραστική εἰκόνα, ὅτι ὁ Θεός ἐποπτεύει καί γνωρίζει ὅλα τά ἐπὶ γῆς γεγονότα.¹²

Δέν ὑπάρχει τίποτα πού νά μήν τό γνωρίζει ὁ Θεός. Τά γνωρίζει ὅλα ἀπολύτως. Καί ἐκεῖνα βεβαίως πού δέν γνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι. Καί ἐκεῖνα πού ἐμεῖς δέν γνωρίζουμε γιά τόν ἑαυτό μας, τά γνωρίζει ὁ Θεός. Σκεφθεῖτε αὐτό τό πράγμα. Δέν γνωρίζουμε οὔτε τόν ἑαυτό μας, ἀγαπητοί μου! μήν τό ξεχνοῦμε αὐτό.¹³ Καί

11. Β' Κορ. 12, 4.

12. Ἡ κρυσταλλίνη διαφάνεια τοῦ οὐρανοῦ ἐμφαίνει τὴν διαύγειαν τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐπιθεωρήσεως τοῦ κόσμου ἐκ τοῦ ἐπουρανίου θρόνου αὐτοῦ (Π. Μπρατιώτης, σ. 121). Βλ. Ἐβρ. 4, 13.

13. Ἀπό τούς Ψαλμούς ὁ ἄνθρωπος ἀποκαλεῖται ἄβυσσος (στερητικό ἄ+βυσσός, ποιητικός τύπος τοῦ βυθός), πού σημαίνει κυριολεκτικῶς τὴ θάλασσα μέ τὴν ἔννοια τοῦ ὠκεάνιου βάθους, ἀλλὰ καί μεταφορικῶς κάτι τό ἀπύθμενο, τό ἀχανές, τό ἀπροσμέτρητο.

ὄχι μόνο δέν γνωρίζουμε τόν ἑαυτό μας πού βρίσκεται στό παρόν, ἀλλά πολύ περισσότερο δέν γνωρίζουμε τόν ἑαυτό μας στό μέλλον, τί θά σκέφτεται καί τί θά κάνει. Αὐτό τό γνωρίζει μόνο ὁ Θεός. Γιά τόν Θεό εἶναι ὅλα «*γυμνά καὶ τετραχληλισμένα*»¹⁴. Δέν ὑπάρχει οὔτε ἓνα διάμεσο ἀδιαφανές. Ὅλα μπροστά του εἶναι ἀνοιχτά, καθαρά.

«*Καὶ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου... –σιγά-σιγά συμπληρώνεται αὐτή ἡ εἰκόνα, φεύγει ἀπό τήν στατικότητά της καί ἀρχίζει νά παίρνει μία δυναμικότητα– Καὶ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ κύκλῳ τοῦ θρόνου τέσσαρα ζῶα γέμοντα ὀφθαλμῶν ἔμπροσθεν καὶ ὀπισθεν· καὶ τὸ ζῶον τὸ πρῶτον ὅμοιον λέοντι, καὶ τὸ δεύτερον ζῶον ὅμοιον μόσχῳ, καὶ τὸ τρίτον ζῶον ἔχον τὸ πρόσωπον ὡς ἀνθρώπου, καὶ τὸ τέταρτον ζῶον ὅμοιον ἀετῷ πετομένῳ· καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα ἐν καθ' ἓν αὐτῶν ἔχον ἀνά πτέρυγας ἑξ, κυκλόθεν καὶ ἔσωθεν γέμουσιν ὀφθαλμῶν.*»¹⁵

Πολύ περίεργη καί πολύ μυστηριώδης αὐτή ἡ εἰκόνα! Λέει «*ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ κύκλῳ τοῦ θρόνου*».

Ὁ Γέροντάς μας π. Ἀθανάσιος, σχολιάζοντας τό ψαλμικό «*ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται*» (41, 8), συσχετίζει τόν ἄνθρωπο μέ τόν Θεάνθρωπο: *Ποιά εἶναι αὐτή ἡ ἄβυσσος, πού ἐπικαλεῖται τήν ἄλλη ἄβυσσο; Ἡ μία ἄβυσσος εἶναι ἡ ἄβυσσος τοῦ μυστηρίου τοῦ κατ' εἰκόνα πού ὑπάρχει στόν ἄνθρωπο. Καί ἡ ἄλλη ἄβυσσος εἶναι ἡ ἄβυσσος τοῦ πρωτοτύπου, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ μία λοιπόν ἄβυσσος –ὁ ἄνθρωπος– ἐπικαλεῖται τήν ἄλλη ἄβυσσο –τόν ἐνανθρωπήσαντα Υἱό τοῦ Θεοῦ! (Ἡ Γένεσις, Τόμος Β', Μάθημα 17ο, ἐκδ. Ἱ. Μ. Κομνηνείου, Στόμιον 2018, σ. 139.)*

14. Ἐβρ. 4, 13.

15. Ἀποκ. 4, 6-8.

Αὐτό τό «καὶ ἐν μέσῳ» πρέπει νά νοηθεῖ ὅτι σημαίνει μπροστά.¹⁶ Συνεπῶς γύρω ἀπό τόν θρόνο τέσσερα ζῶα, πολύ μυστηριώδη ζῶα... τά ὅποια ἦταν γεμάτα ἀπό μάτια, κι ἐμπρός καί πίσω! γεμάτα ἀπό μάτια! δηλαδή *πολυνόματα ζῶα*.

Τό πρῶτο ζῶο, ὅπως περιγράφει ὁ ἱερός Εὐαγγελιστής, ἔμοιαζε μέ λιοντάρι. Προσέξτε: δέν λέει ἦταν *λιοντάρι*, ἀλλά «ὅμοιον λέοντι», ἔμοιαζε μέ λιοντάρι. Τό δεύτερο ἔμοιαζε μέ μοσχάρι· τό τρίτο εἶχε πρόσωπο ἀνθρώπου· καί τό τέταρτο ἦταν ὅμοιο μέ ἀετό. Καί τό καθένα ἀπ' αὐτά τά τέσσερα ζῶα εἶχε ἕξι φτεροῦγες, καί γύρω-γύρω, καί ἀπό μέσα, ἦταν γεμάτα ἀπό μάτια. Παντοῦ μάτια... παντοῦ μάτια!

Μιά ἀνάλογη εἰκόνα μᾶς παρουσιάζει ὁ προφήτης Ἡσαΐας στό 6ο κεφάλαιό του καί ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ στό 1ο καί στό 10ο κεφάλαιο.

Τί εἶναι ὅμως αὐτά τά μυστηριώδη τέσσερα ζῶα;

Προφανῶς, προφανέστατα, δέν εἶναι ἄλογα ζῶα, ἀφοῦ μάλιστα, ὅπως θά δοῦμε λίγο πῶς κάτω, λένε καί ψάλλουν ὕμνο πρὸς τόν *καθήμενον ἐπὶ τοῦ θρόνου*.

Τί εἶναι λοιπόν;

Πρόκειται περὶ ἀγγελικῶν ὄντων· εἶναι, δηλαδή, ἄγγελοι. Καί ἂν δεχθοῦμε τό ὅλο θέμα σέ συνδυασμό μέ τά ὁράματα τοῦ Ἡσαΐου καί τοῦ Ἰεζεκιήλ μαζί μέ τό ὄραμα τοῦ παρόντος προφήτου, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, τότε θά δοῦμε ὅτι πρόκειται περὶ τῶν Σεραφεὶμ καί τῶν Χερουβεὶμ.

16. Ἐννοεῖται ὁ οἶονεὶ πρὸ τῶν βαθμίδων τοῦ θείου θρόνου χωρὸς. (Π. Μπρατσιώτης, σ. 121)

Τά ζῶα αὐτά ἔχουν συμβολικό χαρακτήρα, καί γι' αὐτό ἐμφανίζονται μέ τόν τρόπο αὐτό. Σᾶς εἶπα ὅτι δέν εἶναι ζῶα, δέν εἶναι ἄλογα ζῶα.

Τό πολυόμματον τῶν ζώων αὐτῶν, τό ὅτι δηλαδή ἔχουν πολλά μάτια, φανερώνει τήν παγγνωσία τοῦ Θεοῦ. Πάλι τήν παγγνωσία τοῦ Θεοῦ, διότι χρησιμοποιεῖ αὐτά ὡς λειτουργικά ὄργανά του, τά ὅποια καί ἐξαποστέλλει γιά τήν ἐκτέλεση τῶν βουλῶν του· ἀλλά γιά νά τά ἐξαποστείλει πρέπει νά γνωρίζει ποῦ θά τά στείλει. Ὁ Θεός λοιπόν βλέπει τά πάντα. Καί θά ἐκφραστεῖ αὐτό πῶς; μέ τό νά ἐμφανίζονται αὐτά τά ζῶα μέ πολλά μάτια... γεμάτα ἀπό μάτια!

Τό πολυπτέρυγον τῶν ζώων αὐτῶν δείχνει τήν εὐκινησία πού ἔχουν γιά τάχιστη ἐκτέλεση τῶν βουλῶν τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλά τί συμβολίζουν τά ζῶα αὐτά;

Ἦχουν δοθεῖ κατά καιρούς πολλές ἐρμηνεῖες γιά τό τί ἀκριβῶς συμβολίζουν. Θά μπορούσαμε νά ποῦμε τίς πιθανότερες, ἢ μᾶλλον τήν πιθανότερη ἐρμηνεία. Εἶναι πάμπολλες οἱ ἐρμηνεῖες πού ἔχουν δοθεῖ.

Καί μάλιστα, ἄν ἔχετε προσέξει, τά τέσσερα αὐτά ζῶα ζωγραφίζονται πάνω στά σφαιρικά τρίγωνα, στίς τέσσερις γωνίες πού κρατοῦν τόν τροῦλλο μιᾶς ἐκκλησίας, ἐκεῖ πού συνήθως ζωγραφίζονται οἱ τέσσερις Εὐαγγελιστές, καί μ' αὐτό θεωροῦνται ὅτι εἶναι σύμβολα τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν. Γι' αὐτό καί δίπλα στόν κάθε Εὐαγγελιστή ὑπάρχει καί ἓνα ἀνάλογο ζῶο.

Ἔτσι, στόν Λουκᾶ ἀντιστοιχεῖ ὁ βοῦς, στόν Μᾶρκο ὁ λέων, στόν Ματθαῖο ἀντιστοιχεῖ αὐτό τό ὡς ἄνθρωπος, καί στόν Ἰωάννη ὁ ἀετός. Ὅμως, σᾶς εἶπα,

ὑπάρχουν πολλές ἐρμηνεῖες.¹⁷

Θά μπορούσαμε νά ποῦμε ὅτι ὁ λέων δείχνει τό βασιλικό μεγαλεῖο. Τίνος ὅμως τό βασιλικό μεγαλεῖο; Τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἀλλά μόνο τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου;

Ξέρετε γιατί ρωτάω; Ἡ εἰκόνα δέν ἔχει συμπληρωθεῖ ἀκόμα. Εἴμαστε στό 4ο κεφάλαιο. Στό 5ο κεφάλαιο, ἀγαπητοί μου, θά συμπληρωθεῖ ἡ εἰκόνα. Ἀπό τό 6ο ἀρχίζει πλέον τό ξετύλιγμα τῶν γεγονότων πού πρόκειται νά γίνουν.

Στό 5ο κεφάλαιο συμπληρώνεται ἡ εἰκόνα, κι ἐκεῖνο πού τή συμπληρώνει εἶναι τό ἐσφαγμένον ἄρνιον.¹⁸ Συνεπῶς αὐτές οἱ ιδιότητες τῶν τεσσάρων ζώων δέν ἀναφέρονται μόνο στόν καθημένον ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἀλλά ἀναφέρονται καί στίς ἐπτά λαμπάδες τίς καιόμενες, πού εἶναι τό Πνεῦμα τό Ἅγιο, ἀναφέρονται καί στό ἐσφαγμένον ἄρνιον, πού εἶναι ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ

17. Βλ. ἁγ. Εἰρηναίου, *Κατὰ Αἰρέσεων III*, PG 7, 886-889: «Τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ζῶον, φησὶν, ὅμοιον λέοντι, τὸ ἔμπρακτον αὐτοῦ καὶ ἡγεμονικὸν καὶ βασιλικὸν χαρακτηρίζον· τὸ δὲ δεύτερον ὁμοιον μόσχῳ, τὴν ἱερουργικὴν καὶ ἱερατικὴν τάξιν ἐμφαῖνον· τὸ δὲ τρίτον ἔχον πρόσωπον ἀνθρώπου, τὴν κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ παρουσίαν φανερώτατα διαγράφον· τὸ δὲ τέταρτον ὅμοιον ἀετῷ πετωμένῳ, τὴν τοῦ Πνεύματος ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐφιπταμένον δόσιν σαφηνίζον». «Ταῦτα τὰ τέσσαρα ζῶα καὶ τὸν Ἡσαΐαν θεεῖσθαι νομίζομεν· διὰ τῶν τεσσάρων προσώπων δηλοῦντα εἴτε τὴν τῶν τεσσάρων στοιχείων τοῦ Θεοῦ δημιουργίαν τε καὶ συντήρησιν, ὥς τισιν ἔδοξεν, εἴτε τῶν οὐρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ τῶν ἐν θαλάσῃ καὶ καταχθονίων τὴν θεῖαν δεσποτείαν· εἴτε τὰς ἀρετὰς τὰς τέσσαρας, καὶ τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, ὥς ἑτέροις καλῶς ἔχειν λελόγισται.» (Ἀνδρέας, σ. 256-257). Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, *Περὶ τῆς οὐρανίου ἱεραρχίας*, 15, 8, PG 3, 336D-337B.

18. Ἀποκ. 5, 6· 12, 13, 8.

Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐνανθρώπησε.

Ἔτσι, γιά νά ἔχουμε μία εἰκόνα, ἐπειδή τά τρία πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος ἔχουν μία οὐσία, εἶναι ὁ ἕνας Θεός, πρέπει νά θεωρήσουμε ὅτι ὅλες αὐτές οἱ ιδιότητες –τῆς παγγνωσίας, μέ τά πολυόμματα, ἢ τῆς διεισδυτικότητος, μέ τήν γυάλινη θάλασσα, τό πάτωμα αὐτό ἀπό ὅπου ὁ Θεός βλέπει τά πάντα– ἀναφέρονται καί στά τρία πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος, πού βλέπουν καί γνωρίζουν τά πάντα, γιατί εἶναι ὁ ἕνας Θεός.

Τό δεύτερο ζῶο, ὁ βοῦς, δείχνει τή ρώμη, τή δύναμη· ὅπως λέμε, *τό βόδι ἔχει δύναμη*. Τό ἀποδίδουν στόν Λουκᾶ, γιατί θέλουν νά δείξουν ὅτι ὁ Λουκᾶς ἀναφέρεται στίς θυσίες –ἐπειδή τό βόδι ἦταν ζῶο πού θυσιαζόταν– ἀναφέρεται στήν ἱερωσύνη τοῦ Χριστοῦ καί λοιπά.

Κατόπιν, αὐτό μέ τό ἀνθρώπινο πρόσωπο δείχνει τήν ἀνθρώπινη εὐφυΐα, δείχνει δηλαδή ὅτι ὑπάρχει εὐφυΐα. Μή θεωρήσει κανεῖς ὅτι αὐτά εἶναι ζῶα ἄλογα. Καί ὅλα αὐτά βέβαια ὑπάρχουν στόν ἴδιο τόν Θεό, σᾶς εἶπα· εἶναι ιδιότητες τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ.

Καί τό τέταρτο ζῶο εἶναι ὁ ἄετός, πού δείχνει τό ὀξυδερκές, τό ὑψιπετές, τό εὐπετές· δηλαδή αὐτό πού πετάει ψηλά, αὐτό πού βλέπει πολύ καλά. Καί παρουσιάζεται τό ζῶο αὐτό, ἢ τουλάχιστον τό συμβολίζουμε ἐμεῖς, στόν εὐαγγελιστή Ἰωάννη πλάι, γιά νά δείξουμε ὅτι ἡ θεολογία τοῦ Ἰωάννου εἶναι πολύ ὀξυδερκής καί πολύ ὑψηλή. Ὑψηλή θεολογία! Φθάνει στόν οὐρανό καί ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου!¹⁹

19. Βλ. Ἀνδρέα, σ. 255.

«Καὶ ἀνάπauσιν οὐκ ἔχουσιν ἡμέρας καὶ νυκτὸς λέγοντες· ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἦν καὶ ὁ ὢν καὶ ὁ ἐρχόμενος.»²⁰ Ἀνάπauση δέν ἔχουν μέρα καὶ νύχτα τὰ ζῶα αὐτὰ καὶ λένε διαρκῶς Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος ὁ Θεός, ὁ Παντοκράτωρ, αὐτός πού ὑπῆρχε κι αὐτός πού ὑπάρχει κι αὐτός πού ἔρχεται, «ὁ ἦν καὶ ὁ ὢν καὶ ὁ ἐρχόμενος».

Βλέπουμε ὅτι τὰ τέσσερα ζῶα ἀναπέμπουν ἀδιάκοπα ἕναν ὕμνο πρὸς τόν καθήμενον ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἡ ἔκφραση «ἀνάπauσιν οὐκ ἔχουσιν ἡμέρας καὶ νυκτὸς» εἶναι πολύ συγκινητική, πολύ κατανυκτική, καὶ δείχνει τό ἀκατάπauστο τῆς δοξολογίας ἐκ μέρους τοῦ ἀγγελικοῦ κόσμου πρὸς τόν Θεό. Δέν σταματοῦν ποτέ!

Στόν οὐρανό, ἀγαπητοί μου, δέν ὑπάρχει ἡμέρα καὶ νύκτα. Θά ἦταν ἀνόητος κανεὶς ἂν τό ἔλεγε αὐτό, καὶ μάλιστα ἂν ἤθελε νά στηρίξει ἐνδεχομένως θέσεις ἀποδεικτικές ὑπὲρ τοῦ ἐορτολογίου.²¹ Ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύκτα εἶναι ἀποτελέσματα, εἶναι φαινόμενα τῆς περιστροφῆς τῆς γῆς μας γύρω ἀπὸ τόν ἄξονά της. Μπαίνει ἡ σκιά τῆς γῆς, καὶ ἔχουμε νύκτα· δείχνει τό πρόσωπό

20. Ἀποκ. 4, 8.

21. Προφανῶς ἐννοεῖ τόν παλαιοημερολογισμὸ καὶ νεοημερολογισμὸ, πού ὑφίστανται ἀπὸ τό 1924, ὅταν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀναθεώρησε τό ὡς τότε ἰσχύον Ἰουλιανὸ ἡμερολόγιο, ὥστε νά συμπίπτει μέ τό νέο, τό Γρηγοριανό, πού εἶχε υἱοθετήσει ἡ πολιτεία. Τότε κάποιοι Χριστιανοὶ ἀποτειχίσθηκαν ἀπὸ τὴν θεσμικὴ διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ, σὺν τοῖς ἄλλοις, θεώρησαν τὴν ἀλλαγὴ τοῦ ἡμερολογίου ὡς πρῶτο βῆμα γιὰ τὴν ὑποταγὴ τῶν Ὁρθοδόξων στὸν Πάπα, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡ ἐπίσημη Ἐκκλησία ἔχει οἰκουμενιστικὸ χαρακτήρα. Τό Ἰουλιανὸ ἡμερολόγιο ὑπολείπονται τοῦ Γρηγοριανοῦ κατὰ 13 ἡμέρες.

της ἡ γῆ πρὸς τὸν ἥλιο, καὶ ἔχουμε μέρα. Στὸν οὐρανὸ ὅμως δέν ὑπάρχει οὔτε ἥλιος οὔτε γῆ, καὶ ἔτσι δέν ἔχουμε οὔτε μέρα οὔτε νύχτα. Εἶναι παρμένες ἀπὸ τῆ γῆ αὐτὲς οἱ εἰκόνες, γιὰ νὰ δείξουν αὐτό πού καὶ στήν καθημερινή μας ἔκφραση λέμε: *Μέρα-νύχτα δουλεύει αὐτός ὁ ἄνθρωπος*. Τί θά πεῖ *μέρα-νύχτα*; Ἀδιάκοπα. *Μέρα-νύχτα δουλεύει αὐτὴ ἡ μηχανή...* πού θά πεῖ *ἀδιάκοπα*. Συνεπῶς, τὸ ὅτι ἀνάπαυση δέν ἔχουν τὰ ζῶα αὐτά «*ἡμέρας καὶ νυκτός*» σημαίνει ὅτι ἀδιάκοπα –τί κάνουν;– δοξολογοῦν τὸν Θεό.

Ἄς δοῦμε ὅμως πῶς Τὸν δοξολογοῦν.

Εἶδαμε ὅτι ὑπάρχει ἓνας ὕμνος. Αὐτός ὁ ὕμνος εἶναι στερεότυπος. Θά σᾶς τὸν ξαναδιαβάσω: «*Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἦν καὶ ὢν καὶ ὁ ἐρχόμενος*». Εἶναι ἓνας ὕμνος στερεότυπος, γιατί δέν ὑπάρχει κάτι ἄλλο νὰ ψάλλουν. Ψάλλουν αὐτό, καὶ ἅμα τελειώσει, ἀρχίζουν πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ἀφοῦ ὅμως εἶναι ἀκατάπαυστος αὐτός ὁ ὕμνος, τότε ἴσως θά δημιουργοῦσε μία ἀνία, μία πλήξη.

Ἀλλά δέν εἶναι μόνο αὐτό.

Ὅταν τελειώσει ὁ ὕμνος τῶν τεσσάρων ζώων, οἱ εἴκοσι τέσσερις πρεσβύτεροι, οἱ ὅποιοι φοροῦν χρυσὰ στεφάνια (κι αὐτὸ δείχνει ὅτι εἴμαστε ἱερεῖς καὶ βασιλεῖς, πού λέει τὸ ἴδιο τὸ βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως σὲ παρακάτω κεφάλαιο, ἀλλὰ τὸ λέει καὶ στήν ἀρχή, τὸ ἔχουμε πεῖ σὲ μιά προηγούμενη ὁμιλία μας, *εὐχαριστοῦμε τὸν Θεό, πού μᾶς ἔκανε ἱερεῖς καὶ βασιλεῖς*· εἶναι τὸ *βασίλειον ἱεράτευμα*)²², ἔρχονται νὰ ἀποθέ-

22. Βλ. Ἀποκ. 1, 6. 5, 10. 20, 6. Ἔξοδ. 19, 6. 23, 22. Α΄ Πέτρο. 2, 9.

σουν τὰ χρυσά τους στεφάνια μπροστά στον θρόνο του καθυμένον. Όταν ξαναρχίσει ὁ ὕμνος, οἱ εἴκοσι τέσσερις πρεσβύτεροι σάν νά ξαναπαίρνουν τὰ στεφάνια τους· καί ἅμα τελειώσει ὁ ὕμνος, πάλι κάνουν τήν ἴδια κίνηση καί ἐναποθέτουν τὰ στεφάνια μπροστά στον θρόνο.

Ἔτσι, βλέπουμε νά ὑπάρχει ἕνας στερεότυπος ὕμνος καί μία στερεότυπη κίνηση. Ὁ στερεότυπος ὕμνος λέγεται ἀπό τούς ἀγγέλους, τὰ τέσσερα ζῶα, τὰ Χερουβείμ καί τὰ Σεραφείμ, καί ἡ στερεότυπη κίνηση γίνεται ἀπό τούς εἴκοσι τέσσερις πρεσβυτέρους.

Θά δοῦμε λίγο πιά κάτω ὅτι οἱ εἴκοσι τέσσερις πρεσβύτεροι, ἀποθέτοντας τὰ στεφάνια τους, λένε μία προσφώνηση. Ἀλλά καί αὐτή ἡ προσφώνηση εἶναι στερεότυπη. Εἶναι μία μικρή προσευχή τρόπον τινά, μία προσαγόρευση, κι αὐτή στερεότυπη, ἐπαναλαμβάνεται διαρκῶς.

Θά ἔλεγε λοιπόν κάποιος: Πώ-πώ-πώ... φοβερό πράγμα! Ὁ οὐρανός πρέπει νά εἶναι κάτι πάρα πολύ ἀνιαρό! Διότι, πεῖτε μου, ὅταν διαρκῶς ἔχουμε μία ἐπανάληψη τῶν ἴδιων πραγμάτων, δέν εἶναι κάτι πολύ ἀνιαρό; Καί μάλιστα ἀκαταπαύστως θά πεῖ στους αἰῶνες τῶν αἰώνων, χωρίς τελειωμό! Μά χωρίς τελειωμό, στους ἄληκτους αἰῶνες, θά ὑπάρχει ἡ ἴδια κίνηση;

Δέν ξέρουμε ποιές ἄλλες κινήσεις μπορεῖ νά ὑπάρχουν, ἀγαπητοί μου, στον οὐρανό· ἐδῶ ἔχουμε μία μόνο εἰκόνα. Ἀλλά μέ βάση αὐτή τήν εἰκόνα, πού ἔχου-

με αυτό τό στερεότυπο, θά σᾶς βεβαίωνα τό ἐξῆς: Δέν ὑπάρχει καμμία ἀνία! Καί δέν ὑπάρχει, γιά τόν ἐξῆς ἀπλούστατο λόγο.

Ὅταν τελειώσει ὁ ὕμνος τῶν ἀγγέλων, τῶν τεσσάρων ζώων, τῶν Χερουβείμ καί Σεραφείμ, τότε μπροστά στά μάτια τους ἐμφανίζεται μία καινούργια δόξα τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου. Τήν ἴδια στιγμή, ἐνῶ τούς ἀποκαλύπτεται αὕτη ἡ ἐπιπλέον θεία δόξα, ξεσποῦν πάλι στόν ἴδιο ὕμνο. Γιά τήν ἀκρίβεια, αὕτη ἡ νέα ἀποκάλυψη δέν εἶναι παρὰ ἓνα ἀκόμα πιό πολύ ἄνοιγμα τῶν ματιῶν τῶν ἀγγελικῶν ὄντων, ἐφόσον ὁ Θεός ἔχει πάντα τή δόξα του ἀμετάβλητη.

Εἶναι ἐκεῖνο πού λέμε στό ἀπολυτίκιο τῆς Μεταμορφώσεως, ὅτι οἱ τρεῖς μαθητές ἔβλεπαν «καθὼς ἡδύναντο»· ἔβλεπαν τήν δόξα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλά ὅσο μποροῦσαν. Καί πιό πρὶν ὁ Χριστός ἦταν ἔτσι, καί διαρκῶς κινεῖτο ὡς δοξασμένος· τά μάτια ὅμως τῶν ἀνθρώπων ἦταν κλειστά, δηλαδή δέν ἔβλεπαν. Ἐκεῖ, στό ὄρος Θαβώρ, δέν ἦταν ἡ θεία δόξα τοῦ Χριστοῦ πού φάνηκε, ἀλλά ἦταν τά μάτια τῶν τριῶν μαθητῶν πού ἄνοιξαν καί εἶδαν. Στή δόξα τοῦ Χριστοῦ ὑπῆρχε κάτι τό στερεότυπο, τό ἀμετάβλητο. Ἀλλά τά μάτια τῶν μαθητῶν ἄνοιξαν μέχρις ενός σημείου.²³

23. Βλ. ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Λόγος εἰς τὴν ὑπερένδοξον Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, PG 96, 564: «Ἐμπροσθεν τῶν μαθητῶν μεταμορφοῦται, ὁ αἰὶ ὡσαύτως δεδοξασμένος καὶ λάμπων τῇ ἀστραπῇ τῆς θεότητος. Ἀνάρχως μὲν γὰρ ἐκ Πατρὸς γεννηθεὶς, τὴν φυσικὴν ἀκτῖνα ἀναρχον κέκτηται τῆς θεότητος, οὐχ ὕστερον τὸ εἶναι, οὐδ' αὖ τὴν δόξαν προσλαμβάνόμενος. Καὶ τοῦτό ἐστι τό, "μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν". Μένων γὰρ αὐτὸς ἐν ταυτότητι, παρ' ὃ τὸ πρὶν ἐφαίνετο, ἕτερον

Κάτι ανάλογο συμβαίνει τώρα και με τούς ἀγγέλους. Ὄταν τελειώσει ὁ ὕμνος τους, ἀνοίγουν τὰ μάτια τους πὸ πολύ και βλέπουν θεία δόξα παραπάνω ἀπὸ πρὶν πού ἔψελναν τὸν τρισάγιο ὕμνο. Καί ὅταν τελειώσει και αὐτός ὁ ὕμνος, πάλι βλέπουν πὸ πολλή δόξα. Ἀλλά αὐτή ἡ δόξα ταυτοχρόνως προσφέρει και βαθύτερη γνώση τοῦ Θεοῦ. Αὐτή ὅμως ἡ βαθύτερη γνώση τοῦ Θεοῦ τούς κάνει νά ξεσπάσουν σέ ἐπανάληψη τοῦ ἴδιου ὕμνου, διότι δέν εἶναι δυνατό νά ποῦν κάτι ἄλλο. Καί δέν εἶναι δυνατόν νά ποῦν κάτι ἄλλο διότι, ἀπλούστατα, ὅταν βλέπουν ὁλοένα καινούργια πράγματα, τὸ μόνο πού τούς μένει εἶναι νά ἀναφωνοῦν ἀπὸ ἐκπληξῆ.²⁴

Τό ἴδιο συμβαίνει και μ' ἐμᾶς ὅταν πηγαίνουμε σέ μία ἔκθεση και βλέπουμε ἐκθέματα πού μᾶς θαμπώνουν ἀπὸ τὴν ὁμορφιά τους και ἀναφωνοῦμε μέ ἐκπληξῆ: Ὑαα!... Μετά, φεύγοντας ἀπὸ τό ἓνα ἔκθεμα και βλέποντας ἓνα ἄλλο, πάλι λέμε: Ὑαα!... Ἀγαπητοί μου, ἐάν κάποιος μποροῦσε νά μᾶς παρακολουθεῖ, χωρίς ὅμως νά βλέπει τὰ ἐκθέματα πού ἐμεῖς βλέπουμε, ἀλλά μόνο νά μᾶς ἀκούει νά λέμε συνεχῶς Ὑαα!... Ὑαα!... θά ἔλεγε: Αὐτός ὁ ἄνθρωπος τρελλάθηκε! Για νά τό

νῦν τοῖς μαθηταῖς ἐωρᾶτο φαινόμενος.», και Γρηγορίου Παλαμᾶ, Λόγος εἰς τὴν σεπτὴν Μεταμόρφωσιν..., ΕΠΕ 10, 369.

24. Ὅπως ὁ δρόμος γιὰ τὴν τελειότητα και τὸν ἁγιασμό στους πιστούς εἶναι ἀτελεύτητα προοδευτικός (Λευιτ. 20, 7-26. Ματθ. 5, 48. Α' Πέτρο. 1, 15-16. Ἐβρ. 6, 1. Ἀποκ. 21, 11), ἔτσι και ἡ γνώση και ἡ δόξα πού θά ἀποκαλύπτεται σ' αὐτούς στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ θά εἶναι ἀτελεύτητα προοδευτική. Βλ. Β' Κορ. 3, 18: «ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπιριζόμενοι τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν...».

*κάνει συνεχῶς, δέν εἶναι καλά! Εἶναι φοβερά ἀνιαρό
νά λέει συνεχῶς Ἄσα!... Ἄσα!...*

Μά γιά ἐκεῖνον πού βλέπει δέν εἶναι ἀνιαρό, γιατί ἀπλούστατα βλέπει καινούργια καί καινούργια πράγματα. Τό ἴδιο ἀκριβῶς γίνεται καί στόν οὐρανό· ὑπάρχει καινούργια καί καινούργια ἀποκάλυψη θείας δόξης, βαθύτερη καί βαθύτερη ἀποκάλυψη θείας γνώσεως. Ἄρα, ἐνῶ μοιάζει ὅτι αὐτά εἶναι στερεότυπα, στήν πραγματικότητα δέν εἶναι ἔτσι.

Νά σᾶς τό πῶ καί μ' ἓνα ἄλλο παράδειγμα.

Σκάψαμε ἓνα ἄνοιγμα στή γῇ τέσσερα τετραγωνικά μέτρα, ὅσο ἓνα μεγάλο πηγάδι, καί βρήκαμε μερικά πράγματα. Γιά ἓναν πού εἶναι στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, ἐξαντλήθηκε τό ἐνδιαφέρον ὥς ἐκεῖ πού σκάψαμε. *Σκάψαμε τήν ἐπιφάνεια. Τί ἄλλο μπορεῖ νά βρεῖ κανεῖς ἐκεῖ;* Ἐκεῖνος ὅμως πού συνεχίζει νά σκάβει, βρίσκει διαρκῶς καινούργια πράγματα, καί, προχωρώντας στό βάθος, μεταβαίνει ἀπό ἐκπλήξεως σέ ἐκπλήξη. Γι' αὐτόν πού εἶναι στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, καί δέν βλέπει τί βρίσκει ἐκεῖνος πού σκάβει καί κατεβαίνει κάτω στή γῇ, τό θέμα ἐξαντλήθηκε· *ἔ, καλά, σκάψαμε τέσσερα τετραγωνικά μέτρα, τελείωσε.* Γι' αὐτόν ὅμως πού κατεβαίνει, ἐξαντλήθηκε τό θέμα; Ὁχι, δέν ἐξαντλήθηκε.

Τό ἴδιο λοιπόν εἶναι καί γιά τόν ἀγγελικό κόσμο, ἀγαπητοί μου· ὅ,τι βλέπουν στόν Θεό δέν ἐξαντλεῖται· ὁ Θεός εἶναι στό διηνεκές ἀνεξάντλητος. Βλέπετε, δέν ξέρουμε μέ ποιά γλώσσα πρέπει νά μιλήσουμε γιά νά καταλάβουμε ἐκεῖνα πού δέν μπορούμε πραγματικά νά καταλάβουμε. Ἐμεῖς παθαίνουμε ἀνία, κουραζόμαστε,

θέλουμε μία ἀλλαγὴ εἰκόνων, νυστάζουμε, κοιμόμαστε. Ὅλα αὐτὰ δημιουργοῦν ἓναν κορεσμό· ἀλλὰ αὐτός ὁ κορεσμός ὅμως προφανῶς δέν ὑπάρχει στόν οὐράνιο κόσμο.

Ἀκόμα, παρατηροῦμε ἀπό αὐτό ἐδῶ τό χωρίο ὅτι ἡ γνώση τῶν ἀγγέλων εἶναι διαρκῶς αὕξουσα. Δηλαδή οἱ ἄγγελοι, μέχρι πρὶν ἐναναθροπῇσει ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, εἶχαν μία κάποια γνώση. Ὅμως, μέ τήν ἐνανθρόπηση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡ γνώση τῶν ἀγγέλων ὑπερπλουτίστηκε. Καί διαρκῶς πλουτίζεται ἡ γνώση τῶν ἀγγέλων· ἀλλά καί τῶν ἁγίων.

Ὅπως εἶπαμε καί τήν περασμένη φορά, οἱ εἴκοσι τέσσερις πρεσβύτεροι εἶναι ἡ θριαμβεύουσα Ἐκκλησία· εἶναι ὅλοι οἱ πιστοί πού βρίσκονται στήν Ἐκκλησία τοῦ οὐρανοῦ. Καί ἐκεῖνοι, οἱ πρεσβύτεροι, ἡ θριαμβεύουσα Ἐκκλησία, ἔχουν αὕξηση γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Ἐδῶ, στή γῆ, μαθαίνουμε μερικά πράγματα· ἀλλά ἐκεῖ, στόν οὐρανό, ἡ αὕξηση τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ θά εἶναι στό διηνεκές. Δέν ὑπάρχει ποτέ περίπτωση ὁλοκληρώσεως καί στατικότητος τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ὥστε νά ποῦμε *τά μάθαμε ὅλα, καί τελειώσαμε*. Αὐτό δέν ὑπάρχει στόν οὐρανό.²⁵

Ἀκόμη, ὁ ὕμνος τῶν ἀγγέλων, αὐτό τό «ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος», ἔχει μία τριπλή ἐκφορά, ὅπως βλέπετε· ἀφ'

25. Εἶναι ἐξόχως χαρακτηριστικό ὅτι στήν πατερική παράδοση, ἀκόμα καί ἡ ζωὴ στόν Παράδεισο, δέν ἀποτελεῖ μιά στατική κατάσταση ἀπαθοῦς νιρβάνας καί μακαριότητος, ἀλλὰ μιά πορεία ἀπό δόξα σέ δόξα ἀκτίστου φωτός. Αὐτό εἶναι τό "ἀτελές τέλος" τῆς σωτηρίας (=ὁλοκλήρωσης), τῆς θέωσης καί τῆς εὐτυχίας. (Σ. Δεσπότης, σ. 99-100). Βλ. Α΄ Κορ. 13, 12.

ένός μέν, ἐπιτείνει τήν ἔννοια τῆς ἀγιότητος τοῦ καθη-
 μένου ἐπὶ τοῦ θρόνου· ἀφ' ἑτέρου δέ, ἀναφέρεται σά-
 τρία πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἄν ἤθελα αὐτό νά
 τό παραστήσω μέ μία κίνηση, θά ἔλεγα ὅτι ἐδῶ εἶναι ὁ
 Πατήρ, δίπλα εἶναι ὁ Υἱός, πῶς δίπλα εἶναι τό Πνεῦμα
 τό Ἅγιο. Κάνω λάθος βέβαια σ' αὐτό πού λέω· ἀλλά
 πῶς ἀλλιῶς νά τό πῶ; Εἶναι σάν νά ἔλεγαν οἱ ἄγγελοι
 τό πρῶτο «ἅγιος» στό πρῶτο πρόσωπο, τό δεύτερο «ἁ-
 γιος» στό δεύτερο πρόσωπο, καί τό τρίτο «ἅγιος» στό
 τρίτο πρόσωπο. Συνεπῶς, τό «ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος» δέν
 εἶναι μόνο μία ἐπίταση τῆς ἐννοίας τῆς ἀγιότητος τοῦ
 Ἁγίου Θεοῦ, ἀλλά εἶναι καί μία φανέρωση τοῦ τριαδι-
 κοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅτι δηλαδή ἔχουμε τά τρία πρόσωπα τῆς
 Ἁγίας Τριάδος, καί πρὸς τό κάθε πρόσωπο ἀπευθύνε-
 ται καί ἓνα «ἅγιος».

Ἐπίσης, εἶναι ἀξιοπαρατήρητο ὅτι αὐτός ὁ ὕμνος
 πού ψάλλουν τά Σεραφεῖμ, τόν ὁποῖο ὁ προφήτης Ἡ-
 σαΐας μᾶς περιγράφει μεγαλοπρεπέστατα στό 6ο κε-
 φάλαιό του –σᾶς παραπέμπω στήν Παλαιά Διαθήκη νά
 τό διαβάσετε– ἄδεται, ψάλλεται καί ἀπό τά Χερουβεῖμ,
 ὅπως αὐτά ἐμφανίζονται ἄδοντα στό ὄραμα τοῦ Ἰεζε-
 κιήλ, στό 1ο καί στό 10ο κεφάλαιο· μόνο πού ἐδῶ στόν
 ὕμνο αὐτόν προστίθεται αὐτό τό ἐσχατολογικό τοῦ πα-
 ρόντος βιβλίου, «ὁ ἦν καί ὁ ὢν καί ὁ ἐρχόμενος».²⁶ Ἐ-
 τσι, ἐδῶ βλέπουμε πῶς ἀκριβῶς ψάλλουν τά Χερου-
 βεῖμ καί τά Σεραφεῖμ.

Τί εἶναι τά Σεραφεῖμ; Τί εἶναι τά Χερουβεῖμ; Ἡ

26. Ἀποκ. 1, 4· 8, 4, 8, 11, 17. Βλ. π. Ἀθανασίου Μυτιληναίου, *Ἡ Ἀποκάλυψις*, Τόμος Α', Ὁμιλία 4η, ἐκδ. Ἱ. Μονῆς Κομνηνείου, Στόμιον Λαοίσης 2023, σ. 110.

Ἐκκλησία μας αὐτό μᾶς τό διασώζει κατά ἓναν θαυμάσιο τρόπο στήν εὐχή τοῦ τρισαγίου ὕμνου, πού λέμε τό ἑξῆς: «Ὁ Θεός ὁ ἅγιος, ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, ὁ τρισαγίῳ φωνῇ ὑπὸ τῶν Σεραφεῖμ ἀννυμούμενος καί ὑπὸ τῶν Χερουβεῖμ δοξολογούμενος – ἀλλά ἡ ἀννυνῶ ἡ δοξολογῶ εἶναι τό ἴδιο· ἀλλάζει τά ρήματα ὁ ἱερός συντάκτης τῆς εὐχῆς γιά νά δείξει ὅτι τόν ἴδιο ὕμνο λένε καί τά Σεραφεῖμ καί τά Χερουβεῖμ– καί ὑπὸ πάσης ἐπουρανίου δυνάμεως προσκυνούμενος»²⁷. Καί δέν εἶναι μόνο τά τέσσερα ζῶα πού ἀννυνοῦν· εἶναι ὅλοι οἱ ἄγγελοι!

Θά δοῦμε λίγο πιό κάτω, ἀγαπητοί μου, –ὄχι σήμερα· ἀργότερα– θά δοῦμε ὅτι δέν εἶναι μόνον οἱ εἴκοσι τέσσερις πρεσβύτεροι, ἀλλά καί ὁ ὄχλος πού δέν μπορεῖς νά τόν ἀριθμήσεις,²⁸ ὅπως λέει. Οἱ ἄγγελοι εἶναι τόσοι, πού δέν μπορεῖς νά τοὺς ἀριθμήσεις! Σιγά-σιγά, σταδιακά, ἡ εἰκόνα μεγαλώνει, ἐμπλουτίζεται, αὐξάνεται, ἐκτείνεται κατά ἓναν φοβερό τρόπο, καί προδιαθέτει, προπαρασκευάζει τόν ἀκροατή ἢ τόν ἀναγνώστη τοῦ βιβλίου τῆς Ἀποκαλύψεως, τόν προδιαθέτει σιγά-σιγά καί τόν προετοιμάζει, γιά νά μὴ δεῖ ξαφνικά τὴν εἰκόνα καί δέν ξέρει ποῦ νά κοιτάξει. Καί βάζει ἀριστοτεχνικότητα ὁ ἱερός Εὐαγγελιστής στήν περιγραφή του ἓνα-ἓνα τά νέα στοιχεῖα, ἓνα-ἓνα, ἀναλύει, προσθέτει, ἀναλύει, προσθέτει, καί μᾶς δίνει τὴν πλήρη εἰκόνα τοῦ οὐρανοῦ, τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Ἀκόμη, εἶναι φανερό ὅτι ὁ χερουβικός ὕμνος, πού

27. *Ἱερατικόν, Θεία Λειτουργία ἱεροῦ Χρυσοστόμου*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1981, σ. 79.

28. *Ἀποκ.* 7, 9.

ψάλλεται στή θεία Λειτουργία όταν ἐτοιμαζόμαστε για τήν μεγάλη Εἴσοδο²⁹ –«Οἱ τὰ Χερουβεὶμ μυστικῶς εἰκονίζοντες καὶ τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τὸν τρισάγιον ὕμνον προσάδοντες, πᾶσαν τὴν βιοτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν, ὡς τὸν Βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξόμενοι...» καὶ τὰ λοιπά– ἀπὸ ἐδῶ ἔχει τὴν ἔμπνευσή του.

Ἐπίσης ἐδῶ βλέπουμε ὅτι ἡ ἁγία Τράπεζα εἶναι ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ! εἶναι ὁ θρόνος τοῦ ἐσφαγμένου ἀρνίου, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ! Καὶ ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέξης εἶναι ἀνακείμενος, ὅπως λέει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ὁ ἴδιος ὁ Χριστός! Ἡ ἁγία Τράπεζα λοιπὸν εἶναι ἡ ἴδια μέ τὸν θρόνο πού εἶδε ὁ ὀπτασιαστής ἱερός Εὐαγγελιστής! εἶναι ὁ ἴδιος θρόνος! Καὶ ὅπως τὰ Χερουβεὶμ καὶ τὰ Σεραφεὶμ εἶναι ἐκεῖ, γύρω ἀπὸ τὸν θρόνο, ἔτσι εἶναι κι ἐδῶ, γύρω ἀπὸ τὴν ἁγία Τράπεζα, πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνακειμένου, πού λέει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ!³⁰

Καὶ ἐμεῖς, πού εἴμαστε οἱ εἴκοσι τέσσερις πρεσβύτεροι οὕτως εἰπεῖν, ἀλλὰ ἐδῶ στή γῇ, ὄχι στὸν οὐρανὸ ἀκόμα –ἂν καὶ εἶναι τό ἴδιο θυσιαστήριο, εἶναι ὁ ἴδιος θρόνος, γιατί εἶναι ὁ ἴδιος Θεός! ὁ ἀνακείμενος, ὁ καθήμενος, ὁ ἀναπαυόμενος, εἶναι ὁ ἴδιος Θεός– κι ἐμεῖς

29. *Μεγάλη Εἴσοδος* εἶναι ἡ μεταφορὰ τῶν τιμίων Δώρων (ἄρτος καὶ οἶνος) ἀπὸ τὴν Πρόθεση στό Θυσιαστήριο, τὴν ἁγία Τράπεζα.

30. Βλ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Περὶ Ἱερωσύνης* C', PG 48, 681: «Ὅταν δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καλῇ καὶ τὴν φοικωδεστάτην ἐπιτελῇ θυσίαν.... Τότε καὶ ἄγγελοι παρεστήκασιν τῷ ἱερεῖ, καὶ οὐρανίων δυνάμεων ἅπαν τάγμα βοᾷ, καὶ ὁ περὶ τὸ θυσιαστήριον πληροῦται τόπος εἰς τιμὴν τοῦ κειμένου». Πρβλ. *Εἰς τοὺς ἀνδριάντας*, IE', PG 49, 160. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα*, A', ζ', PG 49, 381.

εἴμαστε γύρω ἀπό τήν ἁγία Τράπεζα.

Στήν ἀρχαία Ἐκκλησία ἡ ἁγία Τράπεζα ἦταν στή μέση τοῦ ναοῦ. Κατόπιν τοποθετήθηκε στήν ἄκρη γιά λόγους τεχνικούς. Αὐτό ἦταν μία αἰσθητοποίηση τοῦ τί ἀκριβῶς συμβαίνει. Στήν πραγματικότητα, ὅπου καί ἂν τήν πᾶμε τήν ἁγία Τράπεζα, ὁ λαός εἶναι γύρω ἀπό αὐτήν. Διότι, ἀφοῦ κοινωνοῦμε, σημαίνει ὅτι εἴμαστε συνδαιτυμόνες. Ἀλλά τό ὅτι εἶμαι συνδαιτυμόνας μιᾶς τραπέζης σημαίνει ὅτι κάθομαι στό τραπέζι, καί δέν ἔχει σημασία ποῦ εἶναι αὐτό. Κάθομαι ἐγώ, κάθεται καί ὁ διπλανός μου, καί ὁ παραπέρα. Ὅλοι λοιπόν εἴμαστε γύρω ἀπό τό τραπέζι, τό κοινό αὐτό τραπέζι –κοινό γιά μᾶς, δηλαδή ὡς πρός τήν κοινή του χρήση– πού εἶναι ἡ Τράπεζα τοῦ Θεοῦ, εἶναι ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ!

Ἔτσι, ἀγαπητοί μου, χωρίς νά τό ἀντιλαμβανόμαστε, γινόμαστε Χερουβεῖμ καί Σεραφεῖμ! Γι' αὐτό καί λέει ὁ ὕμνος αὐτός «Οἱ τὰ Χερουβεῖμ μυστικῶς εἰκονίζοντες...»· εἰκονίζουμε μέ μυστικό τρόπο τά Χερουβεῖμ καί τά Σεραφεῖμ, ἐμεῖς οἱ πιστοί! Διότι, σημειῶστε, τόν χερουβικό αὐτόν ὕμνο δέν τόν λέμε μόνον ἐμεῖς οἱ ἱερεῖς μέσα στό ἱερό πεζά, διαβαστά, ἀλλά τόν ψάλλει ἤδη καί ὁ λαός ἀπ' ἔξω. Εἶναι ὁ χερουβικός ὕμνος, μέ τόν ὁποῖο ἐτοιμαζόμαστε γιά τή *μεγάλῃ Εἵσοδο*. Συνεπῶς δέν εἶναι μόνον οἱ ἱερεῖς *κύκλῳ τῆς Τραπέζης*· τό ὑπογραμμίζω· ὅλος ὁ λαός καί ὁ κληρὸς εἶναι *κύκλῳ τῆς Τραπέζης*, τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ.

Ὅπως εἴμαστε λοιπόν γύρω, μυστικῶς εἰκονίζουμε τά Χερουβεῖμ καί τά Σεραφεῖμ, καί στεκόμαστε μπροστά στήν ζωοποιό Τριάδα, οἱ «*προσάδοντες*», μαζί μέ ἐκείνους, τόν τρισάγιο ὕμνο. Γι' αὐτό λέμε παρακάτω,

σάν νά προτρέπει ὁ ἓνας τόν ἄλλο: Ἄς ἀποθέσουμε
κάθε βιοτική μέριμνα. Ἄς μὴ σκεφτόμαστε τίποτα γήι-
νο τώρα ἐδῶ πού εἵμαστε.

Ἀλήθεια, ἀγαπητοί μου, οἱ ἄνθρωποι μας πού ἔφυ-
γαν στὸν οὐρανὸ καὶ δικαιώθηκαν, εἶναι δηλαδή τώρα
στή θριαμβεύουσα Ἐκκλησία, τί λέτε; σκέπτονται τὰ
χωράφια πού εἶχαν ἐδῶ στή γῆ, τοὺς συγγενεῖς, τὴ γυ-
ναίκα, τὰ παιδιά τους; Ἄχ, ἀγαπητοί μου... εἶναι τόση ἡ
ἀπασχόληση ἐκεῖ στὸν οὐρανὸ, πού δέν μένουν περι-
θώρια νά σκεφθεῖς τίποτε ἄλλο! μὰ τίποτε ἄλλο! Δέν ὑ-
πάρχουν περιθώρια. Καί ὕστερα, τὰ ἐπίγεια εἶναι τόσο
φτωχά, μὰ τόσο φτωχά... Τί θὰ θυμᾶται δηλαδή ὁ σύζυ-
γός σου πού ἔφυγε; ἑσένα; Καί τό παιδί σου πού ἔφυγε
ἀπὸ τὴν παροῦσα ζωὴ, θὰ θυμᾶται ἑσένα τὴ μάνα πού
κλαῖς καὶ ὀδύρεσαι; Τό παιδί σου, ὁ ἄνδρας σου, ὁ πα-
τέρας σου, ἡ μάνα σου, ὁ παππούς σου, ὅσοι ἔφυγαν ἀ-
πὸ τὴ ζωὴ αὐτή, καὶ ἐφόσον φυσικά εἶναι στή θριαμ-
βεύουσα Ἐκκλησία, ὦ, ἐκεῖ δέν ἔχουν καιρὸ γιὰ τίποτε
ἄλλο· ἀπολαμβάνουν διαρκῶς τὴ θεία δόξα!

Καί ἐμεῖς τώρα πού εἵμαστε γύρω ἀπὸ τὴν ἁγία
Τράπεζα δέν πρέπει νά ἔχουμε βιοτικές μέριμνες· «πᾶ-
σαν τὴν βιοτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν», ἄς ἀποθέσου-
με ὅλη μας τὴ βιοτικὴ μέριμνα, ἀκριβῶς γιὰ νά ὑποδε-
χθοῦμε τὸν σωτῆρα Χριστό, ὁ ὁποῖος ἔρχεται νά ἐνα-
ποθεθῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου του. Διότι τώρα θὰ γίνεῖ ἡ με-
γάλη Εἰσοδος, θὰ τοποθετηθῇ καὶ κατόπιν θὰ καθα-
γιασθῇ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, καὶ θὰ ἔχουμε αὐτὸν τὸν
ἀνακείμενο ἐσφαγμένον Ἀμνό, τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ πού
ἐνανθρώπησε, καὶ τοῦ ὁποῖου θὰ γίνουμε συνδαιτυμό-
νες.

Τό συναντᾶμε σέ πολλούς ἁγίους αὐτό πού θά σᾶς ἀναφέρω· ἴσως σᾶς εἶναι γνωστό. Ὁ ἅγιος Σπυρίδων, ὅταν λειτουργοῦσε, ἔβλεπε τούς ἀγγέλους. Διαβάστε τό ἀπολυτίκιό του (12 Δεκεμβρίου, εἶναι στό Ὁρολόγιό σας, στή Σύνοψή σας), πού λέει: «ἀγγέλους ἔσχες συλλειτουργοῦντάς σοι». Ἀγγέλους! Πῶς;

Οἱ ἄγγελοι, καί στήν πιό φτωχή ἐκκλησία πού θά λειτουργήσουμε, μέ τόν πιό ἁμαρτωλό ἱερέα, εἶναι παρόντες! Οἱ ἄγγελοι δέν τιμοῦν τόν ἱερέα· οἱ ἄγγελοι τιμοῦν τόν ἀνακείμενο Χριστό. Εἴτε λοιπόν ἐγώ ὁ ἱερέας εἶμαι ἅγιος εἴτε εἶμαι ἁμαρτωλός, οἱ ἄγγελοι ὑπάρχουν γύρω ἀπό τήν ἁγία Τράπεζα, πρὸς τιμὴν τοῦ Χριστοῦ, ὅπως σᾶς εἶπα.

Ἔτσι λοιπόν ὁ ἅγιος Σπυρίδων ἔβλεπε τούς ἀγγέλους. Ὅχι ὅτι οἱ ἄγγελοι ἔρχονταν γιὰ νά φανοῦν στά μάτια του, ἀλλά γιὰ νά τιμήσουν τόν Χριστό. Καί τούς ἔβλεπε γιατί εἶχε καθαρή καρδιά.

Ὁ ἱερός Χρυσόστομος βεβαιώνει ὅτι γνώριζε κάποιον –καί αὐτός ὁ κάποιος πιθανότατα εἶναι ὁ ἴδιος, ἀλλά γιὰ λόγους μετριοφροσύνης δέν ἀποκαλύπτει τόν ἑαυτό του– γιὰ τόν ὁποῖο ἔγραψε: *Γνωρίζω κάποιον, καί σᾶς τό βεβαιώνω, πού ὅταν λειτουργοῦσε ἔβλεπε τούς ἀγγέλους γύρω ἀπό τήν ἁγία Τράπεζα!*³¹

31. «*Εγὼ δὲ καί τινος ἤκουσα διηγουμένου ποτὲ ὅτι αὐτῷ τις πρεσβύτερος, θαυματὸς ἀνὴρ καὶ ἀποκαλύψεις ὁρᾶν εἰωθὼς, ἔλεγεν ὅπως ἠξιώσθαι τοιαύτης ποτέ, καὶ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον ἄφνω πλῆθος ἀγγέλων ἰδεῖν, ὡς αὐτῷ δυνατόν ἦν, στολίδας ἀναβεβλημένων λαμπρὰς καὶ τὸ θυσιαστήριον κυκλούντων καὶ κάτω νευόντων, ὡς ἂν εἴ τις στρατιώτας παρόντος βασιλέως ἐστηκότας ἴδοι· καὶ ἔγωγε πείθομαι.*» (Περὶ Ἱερωσύνης, C', PG 48, 681). Βλ. τοῦ ἰδίου, *Θεία Λειτουργία, Εὐχὴ πρὸ τῆς μικρᾶς Εἰσόδου.*

Εἶδате, ἀγαπητοί μου, πόσο μεγάλη, σπουδαία, τρανή, φρικτή (πού προκαλεῖ φρίκη) εἶναι ἡ ὀρθόδοξη θεία Λειτουργία! Πῶς λοιπόν πρέπει νά στεκόμαστε κατὰ τή θεία Λειτουργία! Μιλάμε γιά ἀναγέννηση τῆς θείας Λειτουργίας, γιά ἀναγέννηση τῶν πιστῶν λειτουργικά. Ἀλλά αὐτή εἶναι ἡ ἀναγέννηση· νά ἀποκτήσουμε ἐπίγνωση τοῦ τί σημαίνει θεία Λειτουργία καί πόσο ἱερός εἶναι ὁ τόπος ἐκεῖ, ἡ ἁγία Τράπεζα!

Γι' αὐτό δέν πρέπει νά ἀγγίζουμε τήν ἁγία Τράπεζα. Καί ὁ ἱερέας ἀκόμα δέν θά τήν ἀγγίζει ἄνευ λόγου. Γι' αὐτό καί δέν πρέπει οἱ ἱερεῖς νά στεκόμαστε μπροστά στήν ἁγία Τράπεζα ἀδεῶς, χωρίς φόβο· πάντα νά αἰσθανόμαστε ὅτι εἶναι ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ!³²

Ἐάν ἔχετε προσέξει, ὅταν θέλουμε νά πᾶμε ἀπό τήν μία πλευρά τοῦ Ἱεροῦ στήν ἄλλη, δέν περνᾶμε μπροστά ἀπό τήν ἁγία Τράπεζα, ἀλλά πᾶμε ἀπό πίσω. Γιατί τό κάνουμε αὐτό; Μπροστά θεωρεῖται ὅτι εἶναι τό πρόσωπο τοῦ Θεοῦ. Δέν πρέπει νά περάσουμε ἀπό μπροστά· θά πᾶμε ἀπό πίσω. Ὁ Θεός βέβαια εἶναι πανταχοῦ παρὼν, καί παντοῦ εἶναι τό πρόσωπό του· ἀλλά εἶναι λειτουργική ἔκφραση αὐτό, γιά νά ἔχουμε τήν αἴσθηση, τόν σεβασμό, ὅτι πρό τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ προσέχουμε... πολύ προσέχουμε! Θά πᾶμε ἀπό

32. Τύπος τοῦ χριστιανικοῦ Ναοῦ, στήν Παλαιά Διαθήκη, ἦταν ἡ Σκηνή τοῦ Μαρτυρίου, καί τύπος τοῦ Ἱεροῦ (ἡ ἁγίου Βήματος) τοῦ χριστιανικοῦ Ναοῦ ἦταν τά Ἅγια τῶν Ἀγίων, ὅπως καί τύπος τῆς ἁγίας Τραπέζης ἦταν ἡ Κιβωτός τῆς Διαθήκης, τήν ὁποία δέν ἐπιτρεπόταν κανεῖς νά ἀκουμπήσει, καί μάλιστα ἐπὶ ποινῇ θανάτου (Ἀριθμ. 18, 3. Λευιτ. 16). Πολύ χαρακτηριστική ἡ περιήγηση τοῦ Ὁζᾶ μέ τήν Κιβωτό τῆς Διαθήκης (Β' Βασ. 6, 3-7).

πίσω. Δέν θά σταθοῦμε, δέν θά περάσουμε ἀπό μπροστά –τό λέω γιά μᾶς τούς ἱερεῖς αὐτό φυσικά– καί μάλιστα κατὰ τρόπον *ἀδεῆ*, ἄφοβο, ἐκεῖνον πού λένε *ἄθεόφοβο*, ἀλλά μέ φόβο, μέ εὐλάβεια, αἰσθανόμενοι ἀνά πᾶσα στιγμή τί εἶναι ἡ ἁγία Τράπεζα.

«Καί ὅταν δῶσι τὰ ζῶα δόξαν καί τιμὴν καί εὐχαριστίαν τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου, τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, πεσοῦνται οἱ εἴκοσι τέσσαρες πρεσβύτεροι ἐνώπιον τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου, καί προσκυνήσουσι τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων»³³. Καί ὅταν τὰ ζῶα ἀποδώσουν δόξα καί τιμὴ καί εὐχαριστία στόν καθήμενον ἐπὶ τοῦ θρόνου, πού ζεῖ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων, τότε οἱ εἴκοσι τέσσερις πρεσβύτεροι σηκώνονται ἀπό τούς θρόνους τους καί πέφτουν μπροστά στόν καθήμενον ἐπὶ τοῦ θρόνου καί προσκυνοῦν αὐτόν πού ζεῖ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Τόν προσκυνοῦν!

Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὁ τρισάγιος ὕμνος τῶν ζώων, ἀναλυόμενος, περιέχει δόξα, τιμὴ καί εὐχαριστία πρὸς τόν Θεό. Ἀκοῦστε τί λέει: «καί ὅταν δῶσι τὰ ζῶα δόξαν καί τιμὴν καί εὐχαριστίαν». Ὡστε λοιπόν ὁ τρισάγιος ὕμνος, αὐτό τό «ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος...», ἀναλυόμενος, ἀποδίδει δόξα, τιμὴ καί εὐχαριστία.

Εἶναι κάτι παρόμοιο –προσέξτε αὐτό τό σημεῖο– μ' αὐτό πού περιέχει καί ἡ εὐχή *Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με!* Τό ἐλέησόν με περιέχει ὅλα αὐτά. Ὅλα! Γι' αὐτό, τό ἐλέησόν με εἶναι περιεκτικότερη ἐκφώνηση πρὸς τόν Θεό. Θέλεις νά εὐχαριστήσεις; πές ἐλέη-

33. Ἀποκ. 4, 9-10.

σόν με! Θέλεις νά παρακαλέσεις; πές ἐλέησόν με! Γι' αὐτό, δέν ἀλλάζει αὐτή ἡ εὐχή· εἶναι στερεότυπη.

Ἄλλά ἐάν κάποιος τήν ἀκούει γιά πρώτη φορά νά ἐπαναλαμβάνεται συνέχεια –*Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με! Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με!–* ἴσως τή βαριέται, καί λέει αὐτό πού ὑπάρχει καί σάν παροιμία: *Τό πολύ τό Κύριε ἐλέησον τό βαριέται καί ὁ παπάς!* Ἀλλοίμονο!

Γιά ἐκεῖνον ὅμως πού λέει τήν εὐχή αὐτή μέ συνείδηση καί μέ συναίσθηση δέν ὑπάρχει καμμία, μά καμμία μονοτονία· εἶναι, κατά μεταφοράν, τό ἴδιο πού ὑπάρχει καί στόν οὐρανό. Διότι ὅπως δέν αἰσθάνονται μονοτονία ἐκεῖ οἱ ἄγγελοι λέγοντας τόν ἴδιο ὕμνο, ἔτσι μονοτονία δέν αἰσθάνεται κι ἐκεῖνος πού λέει τό *Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με!...* συνέχεια, χωρίς ἀλλαγές, τό ἴδιο. Μποροῦν αὐτό νά τό μαρτυρήσουν οἱ *πειῖραν εἰληφότες*, ὅσοι ἔχουν πείρα τοῦ πράγματος.³⁴

Ἐπίσης καί ἡ θεία Λειτουργία, ἀπό τό *Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία* ἕως τό *Δι' εὐχῶν*, ὁλόκληρη, εἶναι ταυ-

34. Ἡ ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς *καρδιακή προσευχή* –ἢ ἀλλιῶς *προσευχή τοῦ Ἰησοῦ*, ἢ *νοερά προσευχή*– ἔλαβε τήν τελική της μορφή τόν 13ο αἰῶνα στόν Ἀθῶνα ἀπό τοὺς νηπιτικούς Πατέρες. Σύμφωνα μέ ὅσα μᾶς λένε αὐτοί, ἡ προσευχή αὐτή μπορεῖ νά συντομευθεῖ στήν ἐπίκληση μόνο τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ, ὑπονοώντας ὅλα τὰ ἄλλα. Τότε ἀκριβῶς εἶναι *μονολόγιστη προσευχή*, ἀφοῦ ἀποτελεῖται ἀπό μιά καί μόνο λέξη –ἢ τό πολύ ἀπό δύο λέξεις: *Ἰησοῦ μου ἢ Χριστέ μου!* Ἡ ἀπόκτηση ἀπό τόν Θεό τοῦ χαρίσματος τῆς ἀδιαλείπτου νοερᾶς καί καρδιακῆς προσευχῆς δέν εἶναι γιά τοὺς πιστοὺς κυρίως ζήτημα μεθόδου καί τεχνικῆς –ὅπως ἡ χρησιμοποίηση τῆς εἰσπνοῆς καί ἐκπνοῆς– ἀλλὰ ζήτημα *συντετριμμένης καρδιᾶς*, καρδιᾶς πού μετανοεῖ καί πονάει γιά τίς ἁμαρτίες της καί ταπεινώνεται.

τοχρόνως δόξα, τιμή, εὐχαριστία, δέηση καὶ δοξολογία πρὸς τὸν Θεό. Εἶναι ὅλα αὐτά.

Προσέξτε: στή θεία Λειτουργία λέμε ἕναν μικρὸ ὕμνο, πού τὰ περιέχει ὅλα αὐτά: «Σὲ ὑμνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν, σοὶ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, καὶ δεόμεθά σου, ὁ Θεὸς ἡμῶν.»³⁵.

Ἔτσι, ἂν πρέπει νὰ παρακαλέσουμε τὸν Θεό γιὰ ἕνα θέμα μας, κάνουμε μία θεία Λειτουργία. Ἄν πρέπει νὰ τὸν εὐχαριστήσουμε γιὰ τὸ αἷτημά μας πού ἱκανοποίησε, κάνουμε πάλι μία θεία Λειτουργία. Ἄν θέλουμε νὰ δοξάσουμε τὸν Θεό γιὰ ὅτιδήποτε αἰσθανόμαστε μέσα μας, κάνουμε πάλι μία θεία Λειτουργία. Ἄν πρέπει νὰ τιμήσουμε τὸν Θεό μέ ὅποιονδήποτε τρόπο, κάνουμε ἐπίσης μία θεία Λειτουργία. Ὡστε ἡ θεία Λειτουργία περιέχει ὅλα αὐτά. Ποῦ τό ξέρουμε; Μᾶς τό ἀποκαλύπτει ἐδῶ τό κείμενο, πού λέει ὅτι τό «ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος» εἶναι ἀπόδοση τιμῆς, δόξας καὶ εὐχαριστίας πρὸς τὸν Θεό.

Ὅταν τελειώσει ὁ τρισάγιος ὕμνος τῶν *τεσσάρων* ζώων, τότε, ὅπως σᾶς εἶπα καὶ προηγουμένως, οἱ *εἴκοσι τέσσερις πρεσβύτεροι* πέφτουν μπροστά στὸν *θρόνο τοῦ καθημένου* καὶ προσκυνοῦν τὸν ζῶντα Θεό, καὶ ἐκεῖ ἀποθέτουν τὰ χρυσὰ στεφάνια τους μπροστά στὸν θρόνο.

Ὅλες αὐτές οἱ κινήσεις τῶν *πρεσβυτέρων* εἶναι γεμᾶτες ἀπὸ ταπείνωση, καὶ φανερώνουν ὅτι ὑπάρχει βαθειὰ συναισθήση τῆς τεράστιας ἀποστάσεως μεταξὺ

35. *Τερατικόν, Θεία Λειτουργία ἱεροῦ Χρυσοστόμου*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1981, σ. 95.

Θεοῦ Δημιουργοῦ καί δημιουργημάτων.³⁶

«Καὶ βαλοῦσι τοὺς στεφάνους αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ θρόνου.»³⁷

Αὐτή ἡ ἀπόθεση τῶν στεφάνων δέν εἶναι μόνο ἓνα σημεῖο ὑποταγῆς, ἀλλὰ καὶ ἓνα σημεῖο ἀναγνωρίσεως, ὅτι στὸν Θεό ὀφείλονται τὰ στεφάνια αὐτά.

Θά πάρω δυό εἰκόνες ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο κόσμο.

Κάποτε ὁ Σωκράτης συνάντησε στὸν δρόμο τὸν Εὐθύδημο, πού φοροῦσε ἓνα στεφάνι καὶ πήγαινε νὰ προσευχηθεῖ. Ἡ προσευχή τοῦ Εὐθυδήμου –μπροστά στοῦ ἄγαλμα τοῦ Διός, τῆς Ἀθηνᾶς, δέν ξέρω ποῦ θά προσευχόταν, στοὺς ψεύτικους θεοὺς– εἶχε τὴν ἐξῆς κίνηση· εἶχε προσευχή, αἰτήσεις, καὶ ταυτοχρόνως τὸ στεφάνι πού φοροῦσε στοῦ κεφάλι του ὁ προσευχόμενος τὸ ἔβγαξε καὶ τὸ τοποθετοῦσε στὴ βάση τοῦ βάρου τοῦ ἀγάλματος.

Τό ἴδιο πράγμα συνέβαινε, ἀγαπητοί μου, καὶ ὅταν ὁ νικητὴς στοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες ἐπέστρεφε στὴν πατρίδα του καὶ φοροῦσε τὸ κλαδί τῆς ἐλιᾶς· πήγαινε καὶ τὸ ἐναπέθετε στοῦ βάθρο, στὰ πόδια τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ πού λατρευόταν στὴν πόλη ἐκείνη.

Αὐτὸ ἔκαναν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες. Μ' αὐτὸ ἤθελαν νὰ δείξουν ὅτι ἡ δόξα, ἡ τιμή, ἡ νίκη καὶ ἡ εὐχαριστία ἀνήκουν στὸν θεό. Ἐάν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, παρὰ τὴν πυκνὴ τους εἰδωλολατρία, ἀντιλαμβάνονταν ἔτσι τὰ πράγματα, καὶ πολὺ ὀρθά, πόσο περισσότερο πρέπει

36. «Καὶ τοῦτο εἰδὼς ὁ προφήτης ἔλεγε· δουλεύσατε τῷ Θεῷ ἐν φόβῳ καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ.» (Οἰκουμένιος, σ. 71). Βλ. Ψαλμ. 2, 11.

37. Ἀποκ. 4, 10.

νά τό ἀντιληφθοῦμε αὐτό ἐμεῖς, ἀγαπητοί μου!

Μ' αὐτή λοιπόν τήν ἐναπόθεση τῶν χρυσῶν στεφάνων εἶναι σάν νά λένε οἱ εἴκοσι τέσσερις πρεσβύτεροι, ἡ θριαμβεύουσα Ἐκκλησία: Δέν ἀνήκει σ' ἐμᾶς ἡ τιμή καί ἡ δόξα. Ἀνήκει, Ἅγιε Τριαδικέ Θεέ, σ' ἐσένα! Ἐμεῖς εἴμαστε φτωχά δημιουργήματα. Καί ἂν ἔχουμε χρυσά στεφάνια, Κύριε, εἶναι γιατί ἡ ἀγαθότητά σου μᾶς τά ἔχει προσφέρει.

Ἦ, ὅπως λέει ὁ ἅγιος Ἀνδρέας Καισαρείας: «Σύ, φησί, Δέσποτα, τῶν στεφάνων τῆς νίκης αἴτιος καί χορηγός γέγονας· καί σοι παρὰ πάντων ὡς κτισμάτων ἡ εὐχαριστία ὀφείλεται»³⁸. Σὺ εἶσαι, Δέσποτα, ὁ αἴτιος τῶν στεφάνων τῆς νίκης, καί ἐσύ ἔχεις γίνει ὁ χορηγός αὐτῶν τῶν χρυσῶν στεφανίων μας, καί σ' ἐσένα ὅλοι ἐμεῖς, τά κτίσματα, χρωστᾶμε εὐχαριστία.

Καί πράγματι, αὐτή ἡ προσφώνηση, θά λέγαμε, ἡ προσευχή πού ἀπευθύνουν οἱ εἴκοσι τέσσερις πρεσβύτεροι, περιλαμβάνει αὐτήν τή θέση· ἀκοῦστε την.

Ἐνῶ τοποθετοῦν τά στεφάνια μπροστά στά πόδια τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου, λένε: «ἄξιος εἶ, ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν, λαβεῖν τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δύναμιν, ὅτι σὺ ἔκτισας τὰ πάντα, καὶ διὰ τὸ θέλημά σου ἦσαν καὶ ἐκτίσθησαν»³⁹.

Ἄξιος εἶσαι, σύ, ὁ Κύριος καὶ Θεός μας, νά λάβεις τὴ δόξα, τὴν τιμὴ καὶ τὴ δύναμη. Οἱ πρεσβύτεροι ἐπαναλαμβάνουν ἐκεῖνο πού ἀναλύθηκε ὡς πρὸς τὸν ὕμνο τῶν ἀγγέλων· μόνο πού ἐκεῖ, ἀντὶ γιὰ εὐχαριστία, μπαίνει ἡ λέξη δύναμις. Ὅλα αὐτά δείχνουν τὸν πλοῦτο, ὅτι

38. PG 106, 260A.

39. Ἀποκ. 4, 11.

ὅλα αὐτὰ ὑπάρχουν στόν Θεό ἀνεξάντλητα. Διότι ἐσύ δημιούργησες τά πάντα· καί ἐπειδή τό θέλησες ἐσύ, γι' αὐτό ὑπάρχουν καί δημιουργήθηκαν.

Βραχεία, ἀλλά ὠραιότατη καί μεστή προσευχή... «Ἄξιος εἶ!»! Σύ εἶσαι ἄξιος!

Πράγματι, ἀγαπητοί μου, μόνο ὁ Θεός εἶναι ὁ ὄντως ἄξιος, σέ ὅλα, καί στή δύναμη καί στήν ἀγαθότητα. Τά κτίσματα ποτέ δέν ἔχουν τήν ἀξιοσύνη, ὅσο ἀγιασμό κι ἄν ἔχουν· τήν ἀξιοσύνη τήν ἔχει μόνο ὁ Θεός.

Κατ' ἐπίδραση τοῦ βιβλίου τῆς Ἀποκαλύψεως στή θεία Λειτουργία, στήν εὐχή τῆς ἁγίας Ἀναφορᾶς, μέ τήν ὁποία μπαίνουμε στό κυριότατο θέμα τῆς μεταβολῆς τοῦ ἄρτου καί τοῦ οἴνου σέ Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ, λέμε: Ἄξιον καί δίκαιον εἶναι νά ψαλεῖ τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ...

Προηγουμένως ὁ ἱερέας, στήν εὐχή τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου, στράφηκε πρὸς τόν Θεό καί εἶπε: «Οὐδείς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις καί ἡδοναῖς», κανείς δέν εἶναι ἄξιος ἀπό μᾶς, πού εἴμαστε συνδεδεμένοι μέ τίς σαρκικές ἐπιθυμίες καί ἡδονές, «προσέρχεσθαι, ἢ προσεγγίζειν, ἢ λειτουργεῖν σοι, Βασιλεῦ τῆς δόξης», νά προσέλθει ἢ νά προσεγγίσει ἢ νά σέ διακονήσῃ, νά λειτουργήσῃ, νά σέ ὑπηρετήσουμε, Βασιλιᾷ τῆς δόξης· «τὸ γὰρ διακονεῖν σοι μέγα καί φοβερόν καί αὐταῖς ταῖς ἐπουρανίαις δυνάμεσιν», γιατί τό νά σέ ὑπηρετεῖ κανείς εἶναι μεγάλο καί φοβερό, ὄχι γιά ἐμᾶς, ἀλλά γι' αὐτές τίς ἐπουράνιες δυνάμεις! πόσο μᾶλλον γιά μᾶς...

Ἀντιθέτως: Ἐάν ἐμεῖς εἴμαστε ἀνάξιοι, ἀφοῦ «οὐδείς ἄξιος», ἐσύ ὅμως... Ἄξιον καί δίκαιον σέ ὑμνεῖν,

σὲ εὐλογεῖν, σὲ αἰνεῖν, σοὶ εὐχαριστεῖν, σὲ προσκυνεῖν ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας σου»⁴⁰. Δηλαδή: Εἶναι ἄξιον καὶ δίκαιον νὰ σέ ὑμνεῖ κανεὶς, νὰ σέ εὐλογεῖ, νὰ σέ αἰνεῖ, νὰ σέ εὐχαριστεῖ, νὰ σέ προσκυνεῖ, σέ κάθε τόπο τῆς δεσποτείας σου, τῆς κυριαρχίας σου, ἐκεῖ πού παντοῦ βρίσκεσαι· γιατί κάθε τόπος εἶναι τόπος τῆς δεσποτείας σου, σύ εἶσαι ὁ Κύριος παντός τόπου!

Παρατηροῦμε ὅτι ἐν γένει αὕτῃ ἡ ἐπουράνια Λειτουργία εἶναι τύπος καὶ ὑπόδειγμα τῆς ἐπίγειας ὁρθόδοξης θείας Λειτουργίας. Ἐάν κανεὶς διαβάσει καὶ βαθαίνει σ' ὁλόκληρο τό βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως, γρήγορα θὰ ἀντιληφθεῖ ὅτι ὁ τύπος, δηλαδή τό μοντέλο, τό ὑπόδειγμα τῆς ὁρθόδοξης –ὑπογραμμίζω– θείας Λειτουργίας εἶναι αὐτό πού τελεῖται στόν οὐρανό! Ἀπό ἐκεῖ πήραμε καὶ ἔχουμε τήν θεία Λειτουργία· ἀπό τόν οὐρανό.

Στήν *Πρός Ἑβραίους* ἐπιστολή ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀναφέρει ὅτι ὁ Θεός εἶπε στόν Μωυσή: *Πρόσεξε! Θά κάνεις ἐπακριβῶς αὐτά πού σοῦ εἶπα ὡς πρός τίς κατασκευές*.⁴¹ Διότι αὐτά, λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος,

40. *Ἱερατικόν, Θεία Λειτουργία ἱεροῦ Χρυσοστόμου*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1981, σ. 93.

41. Στήν Ἔξοδο, ἀπό τό 260 μέχρι τό 40ό κεφάλαιο, ἀναφέρονται λεπτομερῶς οἱ ὁδηγίες γιά τήν κατασκευή, τό στήσιμο καί τόν καθαγιασμό τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου, καθώς καί τῶν ἀντικειμένων πού φυλάσσονταν σέ αὐτή. Ἐπρόκειτο γιά ξύλινο παράπηγμα σχήματος Π, διαστάσεων 5x15 μέτρων περίπου, τοῦ ὁποῖου ὁ σκελετός ἦταν ἀπό ἐπιχρυσωμένα ξύλινα δοκάρια ἀκακίας. Τό στέγαστρο τῆς Σκηνῆς ἦταν ἀπό στρώσεις ταπήτων. Τοποθετημένη σέ μιὰ μεγάλη αὐλή, χωριζόταν ἀπό τό στρατόπεδο τῶν Ἰσραηλιτῶν μέ παραπετάσματα κατασκευασμένα ἀπό λινό ὕφασμα. Μπροστά ἀπό τήν σκηνή βρισκόταν ὁ χάλκινος λουτήρας καί τό θυσιαστή-

εἶναι ὑποδείγματα μελλόντων ἢ οὐρανίων πραγμάτων, εἶναι ὑποδείγματα, μοντέλα, εἶναι σκιές.⁴² Ὅποτε ποῦ εἶναι τὰ πρότυπα; Στόν οὐρανό. Ἐδῶ τελοῦμε τή θεία Λειτουργία. Ποῦ εἶναι ὅμως τό πρότυπό της; Στόν οὐρανό· ἐκεῖ εἶναι τό πρότυπο τῆς θείας Λειτουργίας.⁴³

Ἀκόμη, ὁ Θεός εἶναι ὁ μόνος ἄξιος, ὅπως εἶπαμε, νά λάβει τή δόξα, τήν τιμή καί τή δύναμη, γιατί εἶναι ὁ Δημιουργός τοῦ παντός, καί ἄν οἱ εἴκοσι τέσσερις πρεσβύτεροι φοροῦν χρυσά στεφάνια καί βρίσκονται μαζί μέ τόν Θεό κοντά στόν θρόνο του, συμπαρεδρεύουν μετά τοῦ Θεοῦ, αὐτό εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀγάπης καί τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ.

Ἀκόμη, ἀξιοπαρατήρητο εἶναι τό ἐξῆς: *Τά πάντα κτίσθηκαν γιατί τό ἤθελες σύ, ὁ Θεός. Ὅλα ἔγιναν γιατί τό ἤθελες ἐσύ.* Αὐτό τό «ἦσαν καί ἐκτίσθησαν» – εἶναι σχῆμα πρωθύστερο– σημαίνει: τίποτα δέν ἔγινε χωρίς νά τό θέλει ὁ Θεός.

Ἡ παρουσία τοῦ κακοῦ στόν κόσμο, ἀγαπητοί μου, δέν ἔχει ὄντολογική διάσταση, ἀλλά ἠθική. Συνεπῶς κάθε τί πού ὑπάρχει εἶναι ἀγαθό. Καί ἀφοῦ ὅ,τι ὑπάρχει εἶναι ἀγαθό, ἐάν ὑπάρχει τό κακό, αὐτό εἶναι

ριο τῶν ὀλοκαυτωμάτων. Ἐσωτερικά ἔνα καταπέτασμα ἀπό ἀνθεκτικό λινό ὕφασμα μέ κεντημένα Χερουβεὶμ χώριζε τήν Σκηνή σέ δύο μέρη: στά Ἅγια τῶν Ἀγίων, ὅπου μακριά ἀπό τά μάτια τῶν ἀνθρώπων ἦταν τοποθετημένη ἡ Κιβωτός τῆς Διαθήκης καί μόνο ὁ ἀρχιερέας ἔμπαινε μία φορά τόν χρόνο, καί στά Ἅγια, ὅπου ἦταν τοποθετημένα ἡ τράπεζα τῶν ἄρτων τῆς προθέσεως, ἡ ἐπτάφωτος λυχνία καί τό θυσιαστήριο τοῦ θυμιάματος.

42. Ἐβρ. 8, 1-5.

43. Τό ὅτι ἡ ἐπουράνια καί ἡ ἐπίγεια Ἐκκλησία λατρεύουν συμφώνως τόν Θεό τονίζεται ἰδιαζόντως στήν *Πρός Ἑβραίους* ἐπιστολή (12, 18-23).

κατά προαίρεσιν. Στήν προαίρεση εἶναι τό κακό· δέν εἶναι ὄντολογικό. Τό θέλημα τοῦ Θεοῦ λοιπόν σέ κάθε τί ἀγαθό πού ὑπάρχει εἶναι τό κατ' εὐδοκίαν θέλημα τοῦ Θεοῦ. Τό θέλημα ὅμως σέ κάθε τί κακό πού ὑπάρχει, στίς προαιρέσεις τῶν λογικῶν ὄντων, αὐτό εἶναι τό κατά παραχώρησιν θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Ἔτσι βλέπουμε ὅτι τό «ἦσαν», ἀντί τοῦ εἰσί, φανερώνει ὅτι τά πάντα συνεχίζουν νά ὑπάρχουν μόνο διότι τό θέλει ὁ Θεός! Διαφορετικά, ὅ,τι δέν θέλει ὁ Θεός ἐπιστρέφει στό μηδέν, ἀπ' ὅπου ξεκίνησε.⁴⁴ Ἔτσι, ὅ,τι ὑπάρχει, ὑπάρχει γιατί τό θέλει ὁ Θεός· στόν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμή, ἡ προσκύνηση καί ἡ εὐχαριστία! Ἀμήν!

Κυριακή, 24 Μαΐου 1981

44. Βλ. π. Ἀθανασίου Μυτιληναίου, *Ἡ Γένεσις, Χριστιανική Κοσμολογία*, Τόμ. Α', Μάθημα 42ο, ἐκδ. Ἱερῶς Μονῆς Κομνηνείου, Στόμιον Λαρίσης 2020, ὑπόσημ. 21.